

Тетяна Саніна

Танець дикобразів

Історія однієї медіації

Київ
Темпора
2025

We're all in the same game,
Just different levels,
Dealing with the same hell,
Just different devils.¹

Jadakiss

¹ Всі ми в одній грі, хоч і на різних рівнях. Борсаємося в одному пеклі, лише з різними демонами.

Інтро¹

Помпезна актова зала чергової київської районної адміністрації заповнена на третину. Зігнані добровільно-примусово держслужбовиці і трохи держслужбовців нудяться у кріслах, чекаючи на закінчення ще однієї «соціально важливої» лекції, яка ще навіть не почалася. Хтозна, що в них у головах – вечерея, на яку треба купити курку чи маринованих огірків; скарги відвідувачів, які впродовж дня приходили до них у кабінети; міркування щодо спущеного з гори плану «із забезпечення відповідних показників соціальної єдності», що б це не означало... Оглядаючи їх із-за трибуни, тендітна рудоволоса жінка років тридцяти знервовано допиває воду із пластикової склянки. Обережно стукає по мікрофону, перевіряючи, чи він увімкнений. Вітається. Гуготіння зали стихає не одразу. Тому спікерка робить невелику павзу і починає з козирів:

1 *Entrée* – перша поява головного/ної персонажа/ки в балеті на сцені.

Мені було тринадцять, і я планувала стати адвокатом диявола. Готувалася захищати в суді найстрахотливіших серійних убивць. Писала голосні промови і зачитувала їх м'яким іграшкам, з якими, попри всю серйозність намірів, усе ще не могла розлучитися. Вони сиділи в імпровізованій залі суду, а я виголошувала сентиментальні промови про справедливість, намагалася беззаперечно довести, що ми – кожен із нас без винятку – причетні до становлення Чикатила, Онопрієнка чи будь-якого іншого серійника. Ми не можемо їх засуджувати й карати на смерть. Ми, як частина суспільства, несемо свою частину відповідальності за те, якими вони стали. Це ми не простягнули руку дитині, з якої знущалися батьки, не підтримали хлопця у школі, коли його цькували однолітки, не вберегли від тиску байдужих людей, поки ще була така можливість... Я горювала разом із убивцями і злилася на дорослих, які легко засуджували будь-кого, хто хоч раз оступився. Дорослі залюбки фарширували засуджених додатковими вигаданими звинуваченнями, торуючи їм прямий і широкий шлях до дна кримінального світу. Здавалося, вони хотіли як не вбити, то хоча б ізолювати збоченців, бо не бажали жити поруч із моральними покручами. Наче боялися заразитись і стати такими, як вони. Наче здогадувалися, що покручі заховані в кожному з нас, просто надто глибоко, щоби стати помітними...

З часом мене закрутило у професійних та любовних перипетіях, з яких я вийшла вже не такою захопленою і не такою справедливою. Я змінилася: зник підлітковий

максималізм, вгамувалася жага справедливості, я почала бачити безкінечну кількість відтінків та нюансів.

Врешті-решт відчула, що в кожному з нас одночасно уживаються і жертва, і кривдник, і навіть байдужий кат, а загальної справедливості не існує взагалі. Я вже не вірю в те, що врятувати можна кожного. Однак усе ще вірю у відповідальність, взаємоповагу й довіру. Я вірю в силу відновного правосуддя, переговорів та медіації. Вірю у щирі почуття та ненасильницьке спілкування. Я навчилася слухати, не даючи оцінок, щиро співпереживати, допомагати людям розуміти свої мотиви та мотиви іншого. А ще допомагати знаходити взаємні рішення, які б улаштували тих, які ще п'ятнадцять хвилин тому кричали одне на одного, звинувачуючи в усіх можливих гріхах.

Мене звуть Варвара Нестеренко. Я – сімейна медіаторка і учасниця волонтерського проекту «Союз медіаторів України». Я закохана в сімейну медіацію, бо бачу, як вона змінює долі людей. Отже, сьогодні протягом годинної лекції я спробую розказати більше про цей чарівний метод, щоб надихнути і вас цією неперевершеною ідеєю: для того щоб домовитися, не обов'язково чимось жертвувати чи поступатись. А також я хочу, щоби ви, як соціальні працівники, знали, кому з ваших підопічних може допомогти медіація і кому її можна рекомендувати. Ви можете ставити свої запитання впродовж лекції, не чекаючи на завершення.

Соло¹. Morendo²

Колюче сонце опалює очі. Мружитися легко – всі й досі злипаються від білого нальоту солоних сліз... Як довго я плакала? Чому погодилася вийти з дому у вихідний? Якби не офіційний лист і дзвінок зі служби... Я так утомилася...

Трамваї нестерпні. Дзеленчать без упину. Яка це вулиця? Артема. Вдома на Артема колись працювала бабуся Рая. Але тепер вулицю перейменували... Та й трамваїв у Маріку не було, як тут, у Києві. Номер 13, до Контрактової.

Моторошно від згадки про бабу Раю. Ще тоді вона була схожа на відьму – довга сиво-чорна розпатлана коса, скорчені пальці, хрипкий голос. Боже, як я її боялася, навіть навчилася молитися, щоб захиститися від її крику. Отче наш... іже еси. А коли вона померла...

1 Соло (італ. *solo*, від лат. *solus* – «лише один», «сам по собі»): в танці – одноосібний виступ танцюриста чи танцюристки.

2 Завмираючи (італ.) – музичний термін.

Вона так часто приходила вві сні, що я тижнями не спала. Мала була й дурна, вірила в темні сили. Але ж темні сили живуть не поруч із нами. Вони – всередині. Роздирають груди. Висмоктують душу. Залишають порожнечу.

Трамваї таки нестерпні – повільні, неповороткі, та ще й трусяться, мов епілептики. Хоч би хтось вийшов, тоді б сіла. Середина робочого дня – і повний вагон. Краще б я залишилася вдома. Але ж цей дзвінок зі служби... Хіба вони можуть її забрати?

Мама не розповідала, що може бути так важко. І бабуня Васирина мовчала. Але ж вони не могли не знати. Стільки болю, стільки відчаю... Вони змогли, а я так не можу. Хоч би швидше це закінчилося. Може, й добре, що її заберуть. Відпочине, виспитьсся і головне – зникне. Сховається від нього. Від його рук, від його слів і від його сліз. Не можу бачити його сльози... Аж нудить від них. Великий, незграбний, плаксивий. Наче не він щойно кинув мене в стіну, наче не він дав мені ляпас, наче не його пальці відбилися на моїй шиї синцями.

Але куди. Куди мені йти? Хай її віддадуть комусь кращому. Комусь, хто має сили. Хто може любити. Може, тоді й не доведеться нікуди йти? Може, без неї все буде, як колись... Колись. Не пам'ятаю, як було колись. На Будівельників, 69. Було й було. Так наче сто років тому. А хіба ні? Скільки ми вже тут?

Не вулиця, а смітник. Хіба столиця може бути такою брудною? Бридко. Скоріше б доїхати. Вдома теж бридко. Сірі стіни, заляпані штукатуркою вікна,

старезна електроплитка на підлозі. Заплямований матрац посеред кухні й унітаз в іржавих патьоках. Переїхати переїхали, але хіба це життя?

Коли це почалося? Це ж не було завжди. Колись я вміла радіти. Коли з'явилося малятко, коли його лише поклали на мій живіт – я відчула полегшення. І здавалося, цьому щастю не буде кінця – воно так ніжно колихало...

Але скоро все це змело хвилиною відчаю й болю. Біль наче звив гніздо в тілі. Він перекочувався від спини в ноги, звідти розтікався хвилями в шию і голову. А коли затихав фізичний біль, прокидалися тривога і страх. Страх не впоратись і завдати шкоди цьому малесенькому диву, яке так довірливо дивилось у вічі. Ближче до вечора біль і тривога накривали з головою. І ось у присмерку несподівано зароджувалося роздратування, що розросталося в гірку й темну ненависть до галасливої фіолетової зморшкуватої подобі людини, яка не замовкала. Від цього крику нестерпно набухали груди, їх неможливо було торкнутись. Але я намагалася перетерпіти біль і засунути потрісканий червоний сосок до рота, що репетував і не думав зупинятися. На хвилинку крик стихав, і відразу ж тіло пронизував різкий біль – маленький роздратований рот нещадно кусав виснажений сосок. Наче пекельний вогонь. Швидко висмикувала груди з рота цього бридкого створіння, яке відразу вигиналося в моторошному екстазі й заходилося диким плачем. Цей огидний звук виносив мозок. Хотілося заткнути цей фонтан клеотіння хоч на мить. Або зникнути. Безвихідь спадала

темною пеленою люті, і створіння, заходячись плачем, летіло на ліжко, а я, задихаючись від гніву, падала поруч. Образи смерті божевільно близько височіли наді мною й нав'язливо дзижчали, мов гнійні мухи. Або я, або воно – хтось із нас мав би зникнути.

Непомітно вмикався байдужий ступор, і цей безперервний лемент уже не дратував, не викликав жодних емоцій – всередині була лише порожнеча і глибока втома. Вдома нікого. Він вдало уникав цих щовечірніх тортур криком – у нього завжди якісь справи... Він прийде згодом, коли буде тихо й спокійно, і, можливо, питає, як справи і чому я така виснажена. А до того я лежала розчавлена соромом від власних думок і дій. Як я могла хотіти смерті цього янголятка? Як наважилася кинути його, мов ляльку, на ліжко? Перевертати і трусити? Лише згодом приходили цілющі сльози і струмками лилися з пересохлих очей на знесилене тільце. Маля затихало, важко дихаючи, і прицмокувало, заплющивши очі. Важкий і неспокійний сон. Я ж не могла спати. Мене безупинно трусило від пережитого, боляче було навіть згадувати себе п'ятнадцять хвилин тому. Я тривожно прислухалася чи то до сопіння, чи то до сипіння. Малеча здригалася вві сні й тихесенько стогнала.

Жах від того, що я в своїй люті могла зашкодити цьому безпорадному тільки, накривав із головою, аж блювати хотілося. Я виснажена. Аж під ранок запалений мозок ненадовго провалювався в тривожний і неглибокий сон. Я падала все глибше й глибше в цю яму щільної безсилої люті й не досягала дна. При

світлі дня я могла вдавати щасливу матір, та коли навалювалися сутінки, я втрачала береги. Мене розливало несамовитою люттю на маля, на себе, на весь світ. Я навіть не намагалася врятуватися чи виплисти, я безнадійно тонула в цій люті без права на порятунок. То, може, й добре, що врешті-решт манюня буде в чужих дбайливих руках... Особливо після того випадку з таблетками...

Кінцева. Немає сил відірватися від сидіння й кудись рухатися. Навіщо?.. Можна просто зупинитися й перестати дихати. Не знаходжу слів, аби розповісти, що я відчуваю. Та й хто слухатиме брудну й невдалу копію людини? Жахлива мати й ущербна дружина...

Па-де-труа¹

За вікном розкошує гаряче липнєве сонце, заливаючи кабінет живим калейдоскопом сонячних зайчиків. На щастя, спекотному полудню не вдається пробратися крізь товстелезні стіни кабінету, тож тут і досі прохолодно, хоча однаково хочеться спати. Все готово до першої зустрічі – два м'яких крісла, у яких можна розслабитись, але не заснути, стриманіший диван із м'якими подушками та дошка для маркерів. На дивані, чорно підібравши ноги, сидить Варвара – рудоволоса медіаторка тридцяти років у легкій приталеній синій сукні у дрібні червоні квіти. На колінах папка, поверх якої вона заповнює форму, час від часу зазираючи в невеликий записник із кольоровими сторінками. Її колега Дмитро, розвалившись у кріслі, гортає стрічку інстаграму в телефоні. Йому близько сорока, тож

1 Па-де-труа́ (фр. *pas de trois*, букв. «танок утрьох») – балетний танець для трьох виконавців, а також музика до нього. Одна з танцювальних форм у балеті.

сивина вже давно забула про скромність і пінистими хвилями розлилася далеко за межі скронь. Ляна бірюзова сорочка з ледь помітним візерунком підсвічує променисті блакитні очі, сповнені літньої млості.

– Нагадай, як її звуть, – крізь легку дрімоту чує Варвара.

– Марія.

– А з яким питанням? – продовжує ліниво цікавитися Дмитро.

– Соціальна служба направила Марію і Марка із запитом залагодити конфлікт у сім'ї, є підозра на домашнє насильство, одружені, спільна дочка, – сухо зачитує Варвара. – А ось і вона.

До кімнати ледь чутно стукають. У дверях – молода тендітна жінка. Вона так сильно контрастує із сонячним настроєм, який панує за вікном, що Варвара, вивалившись із полуденної дрімоти, відчуває мороз на шкірі й напружується в передчутті болючої оповіді. Тьмяне темно-русяве волосся нижче плечей хаотично розтрушене поверх колись чорної розтягнутої кофтини з довгим рукавом. Марія маленька й зіщулена, з важкими землистими набряками під запаленими карими очима. Намагається займати якомога менше місця. На пропозицію сісти неспіливо вмощується на краєчок стільця, що стоїть у кутку. І лише після того, як Дмитро вказує їй на крісло, пересідає, підібгавши ноги так, аби здавалося, наче її тут нема.

Варвара з нетерпінням переповідає необхідний вступний текст про медіацію, щоби швидше почути історію жінки.

– Все, що ви розповідаєте в цьому кабінеті, конфіденційне, ми не передамо цю інформацію вашому чоловікові чи в соцслужбу, якщо ви не захочете...

– Та й не знадобиться, – раптово оживає Марія, яка до того, здавалося, перебувала в глибокому сні. – Він усе й так знатиме, бо прослуховує мене через телефон, – і наче на доказ цього так штовхає сумку ногою, що та падає набік.

Дмитрові очі округляються, недовірлива посмішка ледь пробивається крізь офіційний стриманий вираз обличчя і швидко ховається в кутиках губ.

– Ви можете винести сумку з телефоном в іншу кімнату, – м'яко пропонує Варвара, розуміючи, що навіть якщо жінка невиправдано тривожиться, це має її заспокоїти. – Розкажіть мені, з чого все почалося, – після того як усі знову сіли, звертається вона до Марії.

– Ми з Марком знайомі вже вісімнадцять років. Одружилися, щоправда, лише дев'ять років тому. Жили собі, як усі. Коли я зустріла його вперше, він був таким ніжним і лагідним, ми разом танцювали. Знаєте, бальні танці й улюблений віденський вальс. Мені – шістнадцять, я в червоній бальній сукні, з діадемою у волоссі, він – у фракку з метеликом. Ми тоді взяли перше місце на Маріупольському конкурсі юніорів. Звісно, закохалася. Він високий, статечний, робив мені компліменти й серйозно ставився до тренувань. Могли поїхати на всеукраїнський конкурс, але... не склалося. Потім він вступив у Миколаїв, а я... нікуди не вступила. Нездара я.

Марія раптом змовкає. Та за мить слова знову натужно витікають із неї прісною кашею.